

A KILENCVENÉVES KOSZTOLÁNYINAK

Ha valaki szabadkai, s költészetértő emberek között forog, gyakran tapasztalja, hogy a város nevének hallatán fény villan a szemekben, mintha egy régi-régi ismeretség emlékképeit hívná elő a város nevének pusztá említése. Aztán kiderül, hogy az ismeretségnek Kosztolányi a forrása. Általa létesült rejtelmes kapcsolat Szabadka és sok-sok ember között, ő a mi nem hivatalos nagykövetségünk immár nemcsak a magyar nyelvterületen. Szerencsésebb képviselőt elképzelni is nehéz: romolhatatlan értéké alkotva adta tovább a világnak, amit ettől a várostól kapott. Amit a hirtelen nagyvárossá növő Szabadka századunk legelején magából kiforrhatott, legteltjesebben a Kosztolányi-mű őrizi. Ő is úgy tudta, s vallotta, hogy élete elhatározó élményeit itt élte meg, Szabadkán, alkotásainak ez az élményréteg a leggazdagabb forrása.

S így tudta ezt a Kosztolányi-irodalom is: a Kosztolányi-jelenség titkát elsősorban Szabadkán kell keresni. Keressük mi is már jó ideje, csöndben, sokáig elszigetelten, s jobbra ismeretlen adatok, művek közlésére szorítkozva. Pedig ez az a munka, amely nem folyhat zárt körben, hiszen amit Kosztolányi alkotott, ami vele itt történt, sokakat érdekel. Tapasztaltuk is, hogy ha késéssel is, de a Kosztolányi-irodalom észrevette és értékesítette azt, amivel a hézagok kitöltéséhez mi itt hozzájárulhattunk.

Ez a jubileum azonban többre kötelez, s új távlatokat nyithat. Jó alkalom, hogy közös vállalkozásra hívja a Kosztolányi-irodalom művelőit, s a mi munkánkat bekapcsolja egy nagyobb áramkörbe. Egy irodalom, mely a múlt felé is keresi a maga sajátos hagyományát, a Kosztolányi-műnél termékenyítőbb örökséget nem is kívánhat magának. Aki róla érvényeset akar mondani, annak ismernie kell a Nyugat-mozgalom egészét, számolnia kell azzal a sűrű szövevényvel, mely ezt a mozgalmat az egykorú világirodalomhoz és a magyar irodalom múltjához fűzte. Nem lehet tehát provinciális, a mű gazdag szempontrendszer kíván, s egyetemes érvényű mértékre kötelez. Szeretetre és szigorra tanít.

Kosztolányi nemcsak áldani tudta ezt a várost, kíméletlen pontossággal beszélt ki csúnyaságait is: a kisszerűséget, a lomhaságot, a sivárságot. Ami értéket emlékezete innen őrzött, a csillagokig emelte, de innen származik annak az anyagnak a zöme is, amelyből a Pacsírta és az Aranysárkány világát megalakította. S a kétféle hajlam: a hűség és a leleplező szigor nem keresztezte, inkább kiegészítette és segítette egymást az ő munkásságában. A világgal való termékeny kapcsolatának ez volt a záloga.

Kilencven esztendő egy emberéletnek nagy idő, egy költő halhatatlanságának megépítéséhez ez az építmény megszilárdításához az utókor sziklaporlasztó fagyai és szelei közepette azonban nem túlságosan sok. Kosztolányi Dezső halhatatlansága fiatal halhatatlanság tehát: az iránta érzett megbecsülésünk csak most mélyül igazán átértő, tudatos vállalássá.

A szoborrá avatás szertartásaiban mindig ott kísért a megmerevítés veszélye. Kosztolányi életműve minden ízében tiltakozna az ilyen kultusz ellen: az élet költője volt ő. S minél szorosabb és kegyetlenebb prések közé szorult, annál szenvedélyesebben őrizte kötését a termő élet és az ifjúság mind mé-

lyebbről föltetsző titkaival. »Jaj, minden olyan szép, még a csúnya is, a fájdalom, a koldus gúnya is« — rebegte el-elfúló hangon, az utolsó pillanatban is, mielőtt ajkát szétroncsolta volna a rák. Mint aki az egész világot újra végig szeretné mutatni, hogy abból a sosem volt varázsból, mely neki megmutatkozott, semmi el ne vesszen.

Költőt ünnepelni sokféleképpen lehet. A Kosztolányi-mű szelleme, éber tisztasága és vitalitása, hevülete, a titok és a csoda után nyomozó fogékony-sága bennünket is alkotó ünneplésre kötelez. Megkíséreljük hát ennek a csodákban gazdag életműnek legfontosabb vidékeit bejárni. Jól tudjuk, az ő műhelyében időzni, vizsgálódni nemcsak a tiszteletadás miatt illik, hanem érdemes is: saját műhelyünk nyer vele. Jó volna, ha ezzel a számunkkal igazolhatnók, hogy tudunk élni az alkalommal.